

บทที่ 4

วิธีดำเนินการศึกษา

ในการศึกษาความคิดเห็นและบทบาทการมีส่วนร่วมของประชาชนในการอนุรักษ์และปรับปรุงสภาพแวดล้อมถนนสายเชียงใหม่-ลำพูน ผู้ศึกษาจึงได้กำหนดแนวทางในการดำเนินการศึกษาไว้ดังนี้

1. การศึกษาจากเอกสารด้านข้อมูลทางกายภาพ สภาพเส้นทางสัญจร สภาพแวดล้อม การใช้ประโยชน์ที่ดินในพื้นที่ สภาพสังคมและเศรษฐกิจ

2. การศึกษาเชิงคุณภาพ ด้วยการสนทนากลุ่ม เพื่อให้ทราบถึงความคิดเห็นและบทบาทในการมีส่วนร่วมของประชาชนที่อาศัยในพื้นที่

ผู้ศึกษาจึงได้กำหนดแนวทางในการศึกษาโดยมีรายละเอียดของวิธีการดำเนินการศึกษา ดังต่อไปนี้

4.1 พื้นที่ที่ทำการศึกษา

ในการศึกษาครั้งนี้ได้เลือกพื้นที่ทำการศึกษา คือ พื้นที่บริเวณสองฟากถนนสายเชียงใหม่-ลำพูน (ทางหลวงหมายเลข 106) ที่ประชาชนรู้จักกันดีและเรียกกันว่า ถนนสายต้นยาง-ต้นจี้เหล็ก ซึ่งเป็นถนนที่ถูกกำหนดให้เป็นเขตคุ้มครองสิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติและศิลปกรรม ตามลักษณะแนวยาวของถนนมีขนาด 60 เมตรจากสองข้างทาง โดยจะทำการศึกษาดังแต่ต้นยางต้นแรกบริเวณค่ายกาวิละ อ.เมือง จ.เชียงใหม่ ไปจนถึง แยกเหมืองง่า อ.เมือง จ. ลำพูน โดยพื้นที่ที่เลือกศึกษาจะเลือกเฉพาะพื้นที่ที่ถนนสายเชียงใหม่-ลำพูนตัดผ่านเท่านั้น ซึ่งครอบคลุมพื้นที่ 6 ตำบล คือ ต.หนองหอย ต.หนองผึ้ง ต.ยางน่อง ต.สารภี ในเขตจังหวัดเชียงใหม่ และ ต.อุโมงค์ ต.เหมืองง่า ในเขตจังหวัดลำพูน มีระยะทางทั้งสิ้นประมาณ 22 กิโลเมตร และพื้นที่ที่ทำการศึกษาจะกำหนดให้อยู่ในช่วงระยะไม่เกิน 60 เมตร จากสองข้างทางถนนสายเชียงใหม่-ลำพูน ตามเขตอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมและศิลปกรรม

4.2 ประชากรและกลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการศึกษา

ประชากรที่ใช้ในการศึกษา ได้คัดเลือกผู้ให้ข้อมูลหลัก (Key Informants) จากพื้นที่ในแต่ละตำบลทั้ง 6 ตำบล ตำบลละประมาณ 8-10 คน เพื่อเป็นตัวแทนในการทำการสนทนากลุ่ม (Focus Group Discussion) ซึ่งเป็นจำนวนที่มีความเหมาะสมในการจัดการสนทนากลุ่ม โดยในแต่ละกลุ่ม จะทำการคัดเลือกผู้ให้ข้อมูลหลัก จากบุคคลต่างๆ ที่มีความแตกต่างทางสถานภาพในสังคม อาชีพ

อายุ และเป็นผู้ที่อยู่อาศัยหรือเป็นบุคคลในท้องถิ่นของพื้นที่ในแต่ละตำบลที่ทำการศึกษา โดยจะต้องอยู่ในพื้นที่ศึกษาไม่ต่ำกว่า 10 ปี ประกอบด้วย

1. ผู้นำชุมชนที่เป็นทางการ เช่น กรรมการองค์การบริหารส่วนตำบล กรรมการหมู่บ้าน กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน ผู้นำชุมชน โดยจะทำการคัดเลือกตัวแทนในกลุ่มนี้จำนวน 2 คน
2. ตัวแทนจากประชาชนในท้องถิ่น เช่น ผู้อาวุโสในชุมชน แม่บ้าน พ่อบ้าน เยาวชนหรือหนุ่มสาวในชุมชน ครู อาจารย์ ข้าราชการหน่วยงานต่างๆ ผู้ที่ประกอบอาชีพอื่นๆ เช่น เกษตรกร ธุรกิจส่วนตัว พนักงานบริษัท ผู้ที่มีส่วนได้ส่วนเสียจากโครงการ เช่น ร้านค้า บ้านเรือนที่ตั้งอยู่ริมถนนฯ โดยจะทำการคัดเลือกให้มีความหลากหลายทางอาชีพและสถานภาพ ตัวแทนในกลุ่มนี้มีจำนวนประมาณ 8 คน

การคัดเลือกประชากรทั้ง 6 ตำบล เพื่อให้เกิดความครอบคลุม ได้ทำการกระจายให้เกิดความทั่วถึงในทุกๆ ตำบล โดยเลือกผู้ที่สามารถให้ข้อมูลหรือหัวหน้าครอบครัวให้ครบทุกหมู่บ้าน และในการคัดเลือกผู้ให้ข้อมูลหลักโดยให้ตัวแทนจากประชาชนในท้องถิ่น มีจำนวนผู้เข้าร่วมสนทนากลุ่มมากกว่าผู้นำชุมชนที่เป็นทางการ ทั้งนี้เพื่อต้องการให้ข้อมูลที่ได้เป็นความคิดเห็นที่มาจากประชาชนในท้องถิ่นอย่างแท้จริงและผู้เข้าร่วมการสนทนากลุ่มยังมีความหลากหลายทางอายุ ทั้งที่เป็นคนหนุ่มสาวตลอดจนถึงผู้สูงอายุในท้องถิ่น เนื่องจากจะทำให้เกิดความหลากหลายทางความคิดที่จะเป็นประโยชน์ต่อการปรับปรุงสภาพแวดล้อมถนนสายเชียงใหม่-ลำพูน

4.3 วิธีการศึกษา

การศึกษาในครั้งนี้ ใช้วิธีการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยใช้วิธีการศึกษาแบบการสนทนากลุ่ม (Focus Group Discussion) ซึ่งเป็นวิธีการศึกษาที่เชิญผู้ร่วมสนทนาจำนวนไม่มากนักมาสนทนาในประเด็นต่างๆ ที่ได้กำหนดไว้โดยมีผู้ดำเนินการสนทนา(Moderator)เป็นผู้ตั้งประเด็นในการสนทนา เพื่อชักจูงให้ผู้เข้าร่วมสนทนาความคิดเห็นต่อประเด็นของคำถามอย่างกว้างขวางที่สุดเท่าที่จะเป็นไปได้ ซึ่งการแสดงความคิดเห็นนี้จะเกิดขึ้นได้อย่างดีในการสัมภาษณ์โดยการให้แบบสอบถามซึ่งมีโครงสร้างและมีลักษณะเป็นทางการ จุดประสงค์ในการจัดการสนทนากลุ่มไม่ได้จัดขึ้นเพื่อหาข้อมูลเชิงสถิติที่จะนำมาอธิบายเชิงปริมาณเหมือนการสัมภาษณ์โดยใช้แบบสอบถาม แต่เพื่อหาคำอธิบายในเชิงคุณภาพ ซึ่งจะแสดงให้เห็นความคิดเห็นและบทบาทการมีส่วนร่วมของผู้ร่วมสนทนาได้ แต่อย่างไรก็ตามการเก็บรวบรวมข้อมูลเชิงคุณภาพนี้มีขีดจำกัดคือไม่สามารถเป็นตัวแทนของประชากรได้

การศึกษานี้ผู้ศึกษาจะรวบรวมข้อมูลจากกลุ่มผู้ให้ข้อมูลหลัก (Key Informants) โดยการให้กลุ่มสนทนา 6 กลุ่ม ในพื้นที่ 6 ตำบล ตำบลละ 1 กลุ่ม กลุ่มละประมาณ 8-10 คน ได้แก่ กลุ่มที่ 1 ที่

ต.หนองหอย จ.เชียงใหม่ กลุ่มที่2 ที่ ต.หนองผึ้ง จ.เชียงใหม่ กลุ่มที่3 ต.ยางเนิ้ง จ.เชียงใหม่ กลุ่มที่4 ต.สารภี จ.เชียงใหม่ กลุ่มที่5 ต.อุโมงค์ จ.ลำพูน และกลุ่มที่6 ต.เหมืองง่า จ.ลำพูน ในการสนทนา กลุ่มจะเปิดโอกาสให้กลุ่มผู้ให้ข้อมูลได้แสดงความคิดเห็นอย่างอิสระ โดยผู้ดำเนินการสนทนาเป็นเพียงผู้ควบคุมให้อยู่ในประเด็นและร่วมรับฟังความคิดเห็นเท่านั้น ในการศึกษาผู้ศึกษาได้ดำเนินการสนทนาเอง โดยมีผู้ช่วยที่สามารถสนทนาเป็นภาษาท้องถิ่นเป็นผู้อธิบายเพิ่มเติมและเสริมคำถาม และมีผู้ช่วยในการจัดการบันทึกและบริการทั่วไป ซึ่งการวางแผนเพื่อดำเนินการศึกษาและเก็บรวบรวมข้อมูลได้กำหนดขั้นตอนไว้ดังนี้

1. การสร้างความสัมพันธ์กับชุมชน ทำการชี้แจงวัตถุประสงค์และสร้างความคุ้นเคยให้เกิดเพื่อจะทำให้เกิดความร่วมมือและพร้อมใจที่จะให้ข้อมูล
2. กำหนดผู้ให้ข้อมูลหลักที่น่าจะสามารถให้ข้อมูลได้อย่างละเอียด ซึ่งจะมีทั้งกลุ่มผู้นำที่เป็นทางการและตัวแทนจากประชาชนในพื้นที่ โดยกำหนดเงื่อนไขของผู้ให้ข้อมูลหลักต้องเป็นผู้ที่อาศัยอยู่ในพื้นที่โดยมีระยะเวลาไม่ต่ำกว่า 10 ปี
3. เมื่อได้ผู้ให้ข้อมูลหลักแล้ว ทำการดำเนินการจัดการสนทนากลุ่ม โดยซักถามผู้ร่วมการสนทนาตามประเด็นที่ได้กำหนดไว้ตามวัตถุประสงค์ ซึ่งผู้วิจัยจะเป็นเพียงผู้ดำเนินการให้การสนทนาอยู่ในประเด็นที่ตั้งไว้ และเปิดโอกาสให้กลุ่มผู้ร่วมสนทนาได้แสดงความคิดเห็นอย่างอิสระ

4.4 เครื่องมือที่ใช้ในการศึกษา

การศึกษารั้งนี้ ผู้ศึกษาได้เลือกใช้วิธีการศึกษาแบบการสนทนากลุ่ม (Focus Group Discussion) โดยการจัดให้มีการนั่งสนทนากันระหว่างผู้ศึกษากับกลุ่มผู้ให้ข้อมูล(Key Informants) ที่เป็นกลุ่มบุคคลที่มีความแตกต่างกันทางสถานภาพ อาชีพ อายุ หรือที่มีคุณลักษณะใกล้เคียงที่คาดว่าจะสามารถให้คำตอบให้เป็นไปตามวัตถุประสงค์ได้ การจัดสนทนากลุ่มในแต่ละครั้งจะประกอบด้วยผู้เข้าร่วมสนทนาประมาณ 8-10 คน ซึ่งเป็นขนาดที่มีความเหมาะสมที่จะก่อให้เกิดการถกประเด็นปัญหา โดยผู้วิจัยได้สร้างแนวคำถามและกำหนดประเด็นปัญหาในการสนทนากลุ่ม เพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ของการศึกษา ประเด็นที่ใช้ในการศึกษารั้งนี้ ประกอบด้วย

1. การศึกษาความเป็นมาและการเปลี่ยนแปลง
 - สภาพของถนนสายเชียงใหม่-ลำพูนในอดีต
 - สภาพของถนนสายเชียงใหม่-ลำพูนในปัจจุบัน
 - ปัญหาทางสิ่งแวดล้อมที่เกิดขึ้นและสาเหตุที่ทำให้เกิดปัญหา และการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นบนถนนสายเชียงใหม่-ลำพูน

2. ความคิดเห็นในการอนุรักษ์และปรับปรุงสภาพแวดล้อมถนนสายเชียงใหม่-ลำพูน

- การปรับปรุงผิวจราจรและกำหนดขนาดเป็น 2 ช่องจราจร
- จัดทำทางเดินเท้า ทางจักรยาน
- ปลุกเสริมต้นยาง ต้นจืดเหล็ก และจัดภูมิทัศน์ตามแนวถนน
- วิธีการและมาตรการบำรุงรักษาต้นยาง ต้นจืดเหล็กเดิม
- สาธารณูปโภค, สาธารณูปการที่เหมาะสม เช่น ทางระบายน้ำ สายไฟฟ้า สายโทรศัพท์, การเก็บและกำจัดขยะ
- ส่วนประกอบภูมิทัศน์อื่น ๆ เช่น ป้ายบอกทาง ทางข้าม ไฟแสงสว่าง ตู้โทรศัพท์ เป็นต้น
- การพัฒนาจุดสนใจตามแนวเส้นทาง เช่น ตลาดหนองหอย ทางเข้าเวียงกุมกาม
- อาคารบ้านเรือนที่อยู่สองฝากถนนที่เหมาะสมกับท้องถิ่น
- พัฒนาวัดและโบราณสถานให้เป็นพื้นที่มีคุณค่าทางสถาปัตยกรรมและภูมิสถาปัตยกรรม
- เสริมกิจกรรม 2 ข้างทางในบริเวณที่เหมาะสม เช่น บริเวณขายสินค้าพื้นเมือง

โดยจะให้กลุ่มผู้ให้ข้อมูลแสดงความคิดเห็นถึงปัญหาที่มีอยู่ในปัจจุบัน และความต้องการที่ต้องการให้เกิดขึ้น ในการที่จะทำการแก้ไขปัญหาและปรับปรุงสภาพแวดล้อมให้ดีขึ้น

3. บทบาทการมีส่วนร่วมของประชาชน ได้แก่

- ค้นหาปัญหาและสาเหตุ
- การวางแผนพิจารณาดำเนินการ
- ร่วมลงทุนและปฏิบัติการ
- ร่วมติดตามประเมินผลและการดูแล

เป็นการถามความคิดเห็นของประชาชนที่เข้าร่วมการสนทนาหากมีการดำเนิน โครงการเกิด ประชาชนสามารถเข้ามามีส่วนร่วมในขั้นตอนต่างๆ ของการมีส่วนร่วมอย่างไรหรือมีความต้องการที่จะเข้ามามีส่วนร่วม หรือไม่ อย่างไร และที่ผ่านมาเคยได้มีบทบาทในการมีส่วนร่วมอย่างไรบ้าง

ในระหว่างที่ดำเนินการสนทนา ข้อมูลที่ได้จากการสนทนาจะทำการจดบันทึกในแบบจดบันทึกให้ได้มากที่สุด และทำการบันทึกเทปเพื่อบันทึกคำสนทนาของผู้ร่วมสนทนาอย่างละเอียด นอกจากการสนทนากลุ่มแล้ว ผู้วิจัยได้เก็บรวบรวมข้อมูลจากพื้นที่ด้วยวิธีการสังเกตการณ์และการสำรวจภาคสนาม โดยทำการสำรวจว่าพื้นที่ใดมีปัญหาอย่างไรและจดบันทึกข้อมูลไว้เพื่อนำไปรวบรวมและเพิ่มเติมเชื่อมโยงกับข้อมูลที่ได้จากการสนทนากลุ่ม

4.5 การตรวจสอบข้อมูล

การตรวจสอบข้อมูลจะทำการตรวจสอบข้อมูลในขณะที่เก็บข้อมูลควบคู่กันไปตลอด โดยในการเก็บข้อมูลจากการสนทนากลุ่มในแต่ละครั้ง ผู้ศึกษาจะทำการจดบันทึกลงในแบบจดบันทึกคำสนทนาและการบันทึกเทป โดยควบคุมการสนทนาให้ครอบคลุมตามวัตถุประสงค์ การตรวจสอบความสมบูรณ์ของข้อมูลจะทำการตรวจสอบในสองระดับคือ ปริมาณและคุณภาพ ในระดับปริมาณดำเนินการตรวจสอบว่า ข้อมูลครอบคลุมและมีความพอเพียง ที่จะตอบวัตถุประสงค์ในแต่ละข้อหรือไม่ เพียงใด และการตรวจสอบด้านคุณภาพ คือ ความถูกต้องของข้อมูลต่างๆ ว่าตรงกันหรือไม่เพียงใด เมื่อทำการสนทนาจบลงในแต่ละครั้ง ผู้ศึกษาจะนำข้อมูลที่ได้จากการจดบันทึกและการบันทึกเทปมาถอดความ และตรวจสอบว่าข้อมูลจากการสนทนามีความครอบคลุมหรือไม่ มีสิ่งใดที่ขาดหายไปหรือครบตามประเด็นคำถามที่ตั้งไว้หรือไม่ หากมีสิ่งใดที่ขาดหายไปจะทำการเก็บข้อมูลเพิ่มเติมอีกครั้งและเพื่อนำมาพัฒนาการสนทนาครั้งต่อไปให้ครอบคลุมครบตามวัตถุประสงค์

4.6 การประมวลผลวิเคราะห์ข้อมูล

การรวบรวมข้อมูลแบบการจัดการสนทนากลุ่ม ข้อมูลที่ได้จากการสนทนาได้ทำการบันทึกไว้ในแบบจดบันทึกคำสนทนาของผู้จัดบันทึกการสนทนา และบันทึกไว้ในเทปบันทึกเสียง ข้อมูลที่ได้จากการบันทึกเสียงจะนำออกมาถอดเป็นสนทนา โดยละเอียดเพื่อให้อ่านแล้วได้เข้าใจและมองภาพการสนทนากลุ่มนั้นๆ ได้ว่ามีบรรยากาศเป็นอย่างไร การถกประเด็นปัญหาของผู้ร่วมสนทนาเป็นอย่างไร มีการโต้แย้ง การเสนอความคิดเห็นต่างๆ ที่แสดงออกมา จะเป็นประโยชน์ต่อการวิเคราะห์ข้อมูลข้อมูลอย่างละเอียด เมื่อถอดความจากการเทปบันทึกเสียงแล้ว นำข้อมูลที่ได้มาวิเคราะห์ โดยการตีความหมายในรูปของการวิเคราะห์เนื้อหา(Content Analysis)ในรูปแบบของการวิเคราะห์ข้อมูลในเชิงคุณภาพ คือนำข้อมูลที่ได้มาจัดเข้าเป็นหมวดหมู่ จำแนกประเภทข้อมูล ความหมาย แยกแยะองค์ประกอบ รวมทั้งเชื่อมโยงหาความสัมพันธ์ของข้อมูล การวิเคราะห์ข้อมูลในเรื่องการเปลี่ยนแปลงสภาพแวดล้อมและความคิดเห็นในการอนุรักษ์ฯ เป็นข้อมูลที่แสดงความคิดเห็นของผู้ให้ข้อมูล โดยใช้การจำแนกข้อมูลแบบไม่ใช้ทฤษฎี โดยใช้วิธีการจำแนกข้อมูลแบบง่ายๆ ให้เป็นหมวดหมู่ตามหัวข้อที่กำหนดไว้ ตามแบบการสนทนาเมื่อข้อมูลที่ได้จากการสนทนาที่ถูกถอดข้อมูลออกมา จะนำมาแยกตามประเด็นต่างๆ แล้วทำการวิเคราะห์ด้วยการพรรณนาถึงความคิดเห็นของผู้ให้ข้อมูลถึงความคิดเห็นต่างๆ ที่ต้องการให้เกิดขึ้นในการอนุรักษ์และปรับปรุงสภาพแวดล้อมถนนสายเชียงใหม่-ลำพูน และการวิเคราะห์ข้อมูลที่อยู่ในส่วนการมีส่วนร่วมใช้การจำแนกข้อมูลแบบใช้ทฤษฎีเข้ามาเกี่ยวข้อง ซึ่งจะวิเคราะห์จากการกระทำ กิจกรรม ความสัมพันธ์ การมีส่วนร่วมในกิจกรรมตามขั้นตอนต่างๆ ของการมีส่วนร่วม ได้แก่ การมีส่วนร่วมในขั้นตอนการคิดค้นหา

ปัญหาสาเหตุ การมีส่วนร่วมในการพิจารณาวางแผน การมีส่วนร่วมในการปฏิบัติการและการมีส่วนร่วมในการติดตามประเมินผล ว่าผู้ให้ข้อมูลได้เข้าไปมีบทบาทอย่างไร มีรูปแบบอย่างไร เกิดขึ้นได้อย่างไรและมีผลกระทบต่อสถานการณ์ กิจกรรมหรือความสัมพันธ์อย่างไร เนื่องจากข้อมูลที่ได้มาจะมีความหลากหลายและมีความแตกต่างกันจากลักษณะของผู้ให้ข้อมูลที่แตกต่างกัน เพื่ออธิบายให้เห็นถึงบทบาทและความต้องการที่แท้จริงที่มาจากประชาชน ในขั้นตอนของการมีส่วนร่วม และอธิบายความสัมพันธ์ที่เกิดขึ้นในพื้นที่ การวิเคราะห์ข้อมูลที่ได้ทั้งหมดจะเป็นรูปแบบของการพรรณนา โดยการวิเคราะห์จะทำการวิเคราะห์ถึงความเห็นของการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นมีผลกระทบต่อสภาพแวดล้อมอย่างไร ความคิดเห็นในการอนุรักษ์และปรับปรุงสภาพแวดล้อมนสายเชิงใหม่-ลำพูนเป็นอย่างไร มีความคิดเห็นอย่างไร และบทบาทในการมีส่วนร่วมตั้งแต่ ค้นหาปัญหาและสาเหตุ การวางแผนพิจารณาดำเนินการ การร่วมลงทุนและปฏิบัติการ และการร่วมติดตามประเมินผลและการดูแล โดยมีปัจจัยต่างๆ คือ อายุ อาชีพ ลักษณะการใช้ที่ดินและสถานภาพทางสังคม เข้ามาเกี่ยวข้องในการวิเคราะห์หาความสัมพันธ์ในรูปแบบการพรรณนา